

**Høgskulen
på Vestlandet**

GLOBAL KNOWLEDGE 2017

Zambiske læreres erfaringer i arbeid med hørselshemmede elever.

Navn på programmet: Prosjektpraksis i Global Knowledge

Emnekode: GK 305

Avdeling: Vernepleie

Innleveringsdato: 19.05.17

Antall ord: 6581

Kandidatnummer og navn: 403 - Martine Stenrød Svendsen

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, *jfr. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.*

Høgskulen på Vestlandet

Flerkulturell praksis

GK305 PR - prosjektoppgåve

Predefinert informasjon

Startdato:	08-05-2017 13:00	Termin:	2017 VÅR
Slutt dato:	19-05-2017 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinnskala (A-F)
Eksamensform:	PR-Prosjektrapport individuell		
SIS-kode:	GK305 1 PR		

Deltakar

Kandidatnr.: 403

Sammendrag

Jeg hadde min åtteukers prosjektpraksis i Livingstone i Zambia, der jeg blant annet hadde et praksisopphold ved en spesialavdeling for hørselshemmede elever på en barneskole. Allerede første dag på spesialavdelingen merket jeg hvor ofte lærerne uttrykte at de ikke forsto hva elevene prøvde å formidle, og hvor ofte elevene så ut til å ikke forstå hva lærerne mente. Derimot opplevde jeg at elevene kommuniserte godt seg imellom. Dette vekket min interesse og jeg ble nysgjerrig på hvordan disse lærerne opplevde å jobbe i en spesialklasse for hørselshemmede elever.

Problemstillingen lyder som følgende:

Hvordan uttrykker et utvalg av lærere i Zambisk barneskole å jobbe med elever med hørselshemminger?

Jeg vil besvare denne problemstillingen via kvalitativ metode, der jeg har intervjuet tre ansatte ved spesialavdelingen. Gjennom intervjuene kommer det frem at deres utdanningsbakgrunn har vært en viktig faktor for deres syn på funksjonshemmede. Deres syn har gått fra å tro at funksjonshemming er en straff fra Gud, til å forstå at funksjonshemming kommer av medisinske eller biologiske årsaker. Informantene er enige i at det fortsatt eksisterer stigmatisering blant hørselshemmede, og at øvrige ansatte på skolen har lite eller ingen kunnskap om hørselshemmede. Når det gjelder å møte elevenes utdanningsbehov har de noe delte meninger. En av informantene mener at de møter elevenes behov på en tilfredsstillende måte, til tross for underbemanning. En av de andre informantene påpeker at det er stor mangel på læremidler, tegnspråkkunnskap og kvalifisert personale, og at de dermed ikke møter elevens behov.

Summary

My eight-week internship was based in Livingstone in Zambia, where one of my practical stays were at a special unit for hearing impaired students in primary school. Already; the very first day at the special unit I noticed how often the teachers expressed that they did not understand what the students tried to convey, whilst the students seemed to have a hard time understanding the teachers. On the other hand, I found that the students communicated well between themselves. This had my interest and made me curious how these teachers experienced working in a special class for hearing impaired students. The issue of this assignment is as following:

How does a selection of teachers in Zambian primary school express working with children with hearing impairments?

I will answer this issue through qualitative method, where I have interviewed three employees at the special unit. Throughout the interviews, it appears that their educational background has been an important factor as for how they view people with disabilities. They have gone from believing that their disability is a punishment from God, to now believing that disability comes from medical or biological reasons. The informants agree that there is still stigmatization among hearing impaired people and that other staff at the school have little or no knowledge about hearing impairment. When it comes to meeting the children's educational needs, they have somewhat shared opinions. One of the informants believes that they meet the needs of the students in a satisfactory manner, despite lack of employees. One of the other informants points out that there is lack of learning resources, knowledge in sign language and qualified staff, and thus they do not meet the student's needs.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Summary	3
1.0 Innledning	5
2.0 Teori	5
2.1 Kultur	6
2.2 Det zambiske samfunn	6
2.3 Funksjonsnedsettelse	7
2.4 Hørselshemming.....	8
2.5 Zambisk grunnskole	9
2.6 De undertryktes pedagogikk	9
3.0 Metode	10
3.1 Kvalitativt intervju	10
3.2 Utvalg og presentasjon av informanter.....	11
3.3 Kildekritikk.....	12
3.4 Etske hensyn	13
4.0 Presentasjon av empiri	13
4.1 Informantenes kunnskap om hørselshemming og generelt om funksjonshemming	14
4.2 Reaksjoner fra samfunnet, venner og familie.....	15
4.3 Informantenes oppfatning om hørselshemmedes utbytte av grunnskolen.....	15
5.0 Drøfting	18
5.1 Kunnskap om hørselshemming og tegnspråk.....	18
5.2 Å møte elevens behov	21
6.0 Avslutning	22
Litteraturliste	23

1.0 Innledning

I denne oppgaven tar jeg for meg hvordan zambiske lærere opplever å jobbe med hørselshemmede elever i én utvalgt zambisk barneskole. Jeg vil trekke frem viktige punkt som kom frem i intervjuet, for å belyse problemstillingen. Problemstillingen for denne oppgaven er derfor:

Hvordan uttrykker et utvalg av lærere i Zambisk barneskole å jobbe med elever med hørselshemminger?

Formålet med oppgaven er å få frem kunnskap og tanker som disse lærerne har, om hvordan de opplever å jobbe med elever med hørselshemminger. Hensikten er å få frem både utfordringer og styrker de mener de har for å utføre deres jobb på en tilfredsstillende måte. Det er viktig at ansatte som arbeider med elever med hørselshemming har tilstrekkelig kunnskap om hørselshemming, om tegnspråk og spesialpedagogikk for at elevene skal få et godt utbytte av undervisningen.

Vernepleierutdanningen er ingen internasjonal utdanning, og derfor er det interessant for meg å se hvilke kunnskaper og erfaringer zambiske lærere har innen for et fagfelt som innebærer å arbeide med mennesker med funksjonshemminger. Som en fremtidig vernepleier med et ønske om videreutdanning innenfor spesialpedagogikk og spesielt hørselshemming ser jeg meg selv i arbeid med elever med ulike utfordringer knyttet til hørsel.

I den videre besvarelsen av oppgaven tar jeg for meg en teoridel der jeg gjør rede for ulike begreper, og en metodedel der jeg redegjør valg av metode og presentasjon av informanter. I den nedre delen av oppgaven presenterer jeg empirien og deretter drøfter funnene opp mot relevant teori.

2.0 Teori

I teoridelen presentere jeg relevante begreper som kultur, det zambiske samfunn, funksjonsnedsettelse, hørselshemming, Zambisk grunnskole og de undertryktes pedagogikk.

2.1 Kultur

Kulturforståelse er en viktig del av oppgaven, med tanke på at jeg har gjort min forskning i Zambia. En større forståelse av den zambiske kultur kan være til hjelp for en grundigere forståelse av oppgaven som helhet. I følge Schiefloe (2011, s. 127) har ordet *kultur* flere betydninger, men når en snakker om et samfunns kultur er dette rettet mot sentrale trekk ved livsformer, væremåte, språk og tradisjoner.

I følge Dahl (2015, s. 35-43) kan kultur forståes ut i fra to ulike kulturbegreper - det beskrivende- og det dynamiske kulturbegrepet. En beskrivende kulturforståelse vektlegger de verdier, regler, normer og tradisjoner som har vært en del av kulturen, og som en forsøker å bringe videre fra den forgående generasjonen til den neste generasjonen. En dynamisk kulturforståelse inneholder blant annet egne og andres erfaringer, målsettinger, situasjoner, samspill og sosiale forhold. Situasjonen må oppfattes der og da, og en må vurdere forskjellige betydninger, holdninger og verdier i interaksjonen. Det dynamiske kulturbegrepet legger vekt på hvordan vi fortolker og handler i de situasjoner vi kommer opp i.

2.2 Det zambiske samfunn

Zambia er en republikk som ligger sør for Sahara i det Afrikanske kontinentet (Mung'omba, 2008) og har et innbyggertall på 17.1 millioner (Worldometers, 2017). I 1964 ble Zambia et selvstendig land, etter at de ble frigjort fra Storbritannia (Mung'omba, 2008). Zambia er et land med sterke sosiale og kulturelle tradisjoner (Taylor, 2006, s. 2), og når en ser på de verdier som er viktige i Zambia kan en se en sammenheng med det Inglehart og Baker (2000) kategoriserer som et tradisjonelt samfunn. I et tradisjonelt samfunn idealiseres blant annet store familier og religion, men det som oppleves som annerledes eller fremmed kan oppfattes som uønsket eller skremmende (Inglehart & Baker, 2000, s. 25). Religion spiller en stor rolle i Zambia, der kristendom er mest utbredt. Mange zambiere har troen på at det meste i livet skjer gjennom det åndelige og Guds makt (Taylor, 2006, s. 25-28). Foreldre skal lære sine barn at lydighet og religiøs tro er viktig, fremfor læren om selvstendighet (Inglehart & Baker, 2000, s. 25).

Det tradisjonelle samfunn bygger på et kollektivistisk livssyn som også kalles "vi"-kulturen. I det kollektivistiske samfunnet legges det stor vekt på lydighet, smidighet,

tilpasning og vennlighet. Spesielt i skolealder skal barnet klare seg selv i sosiale sammenhenger, men om barnet ikke skaffer seg jevnaldrende venner og har vanskeligheter for å komme i kontakt med fremmede voksne vil dette bli sett på som en negativ utvikling hos barnet. En skal alltid se opp til og respektere de som er eldre enn seg selv, og jo eldre en er jo mer autoritet har en opparbeidet seg gjennom livserfaring og innsikt (Skytte, 2010, s. 69-81). Det kollektivistiske samfunn setter storfamilien høyt, (Dahl, 2016, s. 252) og består av besteforeldre, tanter, onkler, søskenbarn og andre venner av familien (Taylor, 2006, s. 107). Ære og skam spiller en stor rolle, der positive handlinger vil gi hele familien ære, mens negative handlinger vil påføre hele familien skam (Dahl, 2016, s. 252). Disiplinering er en viktig del av barndommen, og det er ikke uvanlig at barn straffes fysisk ved dårlig oppførsel. Dette gjøres for å få barnet til å innse hva det har gjort galt, og at barnet gjennom dette tilegner seg moralske holdninger overfor seg selv. Å ikke være samarbeidsvillig blir sett på som å være inkompetent (Skytte, 2010, s. 76-81).

2.3 Funksjonsnedsettelse

Funksjonsnedsettelse handler om de funksjonelle kroppslige begrensninger, og er en betegnelse på mennesker med medfødte eller ervervede vansker. Årsaken til funksjonsnedsettelse er biologisk, kroppslig eller medisinsk, og kan blant annet være knyttet til bevegelse, sansing eller læring. Begrepet funksjonsnedsettelse dekker store variasjoner slik som blant annet hørselshemming, vansker med å gå eller ulike sammensatte funksjonsnedsettelse (Tøssebro, 2013, s. 19-57).

I følge Mung'omba (2008) har det i det zambiske samfunn vært vanlig å tro at den funksjonshemmede og deres familie har gjort noe urett og derfor har fått en straff fra Gud. På bakgrunn av deres sterke Gudstro, og at Gud straffer de som har gjort noe urett ble utviklingshemmede et offer for stigma i samfunnet. Denne stigmatiseringen har forfulgt barn med funksjonshemminger i skolesammenhenger, der disse barna kan få vanskeligheter med å bli akseptert som en del av skolesamfunnet (Mung'omba, 2008). I følge Schiefloe (2011, s. 204 - 205) er en tilskrevet posisjon noe en får tildelt på grunnlag av hvem en er, og stigma er et eksempel på dette. Stigmatisering oppstår når en person ikke blir sosialt akseptert på lik linje med andre på grunn at deres egenskaper eller kjennetegn slik som utseende, førlighet eller etnisitet.

2.4 Hørselshemming

Hørselshemming er en betegnelse på alt fra en lettere grad av nedsatt hørsel til alvorlige grader av hørselshemming og døvhet. Hørselshemming oppstår enten fra genetiske årsaker, komplikasjoner under fødsel, infeksjoner, kronisk øreinfeksjon, bruk av enkelte medisiner, høyt støynivå og aldring. 360 millioner av verdens befolkning har en form for hørselshemming, derav er 32 millioner av disse barn. Flesteparten av de som har en hørselshemming bor i land som enda er under utvikling (WHO, 2017). I følge Kiyage og Moores (2003) finnes det ingen pålitelige data av antall hørselshemmede i Afrika sør for Sahara, på grunn av manglende statistikk av hørselshemmede i befolkningen. Dette kan skyldes at hørselshemmede har en tendens til å leve i isolasjon, noe som også gjør det vanskelig å bygge et samfunn som legger til rette for disse.

Hørselens viktigste funksjon er knyttet til språk og kommunikasjon, og det er i hjernebarken at signalene blir tolket og gir mening (Hassel, 2014, s. 109).

Hørselshemmede og døve har derfor sitt eget språk, slik at de kan kommunisere med hverandre uten å bruke det verbale språket. Tegnspråk er et visuelt-gestuet språk som er utviklet blant døve. Visuelt betyr at informasjonen tas imot gjennom synet, uavhengig av lyd. Gestuet betyr at det utføres med kroppslige bevegelser, som med hender, armer, ansikt, hodet og kropp. Mange hørselshemmede med hørselsrest bruker et blandingsspråk, det innebærer at de bruker en blanding av tegnspråk og verbalt språk (Dahl, 2015, s. 136). Det zambiske tegnspråket har navnet "Zambian Sign Language (ZSL)" og er inspirert av det amerikanske tegnspråket. Det zambiske tegnspråket er fortsatt under utvikling, og det er uklart hvor mange dialekter tegnspråket har (Simons & Fenning, 2017).

Det er viktig at mennesker med hørselshemming blir tidlig indentifisert, slik at de får den behandlingen eller de hjelpemidler de har behov for. Eksempler på hjelpemidler kan være høreapparat, cocleaimplant, teksting, innlæring av tegnspråk, ulike former for undervisning og sosial støtte og andre nødvendige hjelpeapparater (WHO, 2017). Ved bruk av hjelpemidler slik som høreapparat vil mange barn få muligheten til å høre og ta i bruk det verbale språket, men i afrikanske land får en ikke dekket kostnadene for høreapparat. Prisene for høreapparat er svært høye for de aller fleste afrikanske familier, hvorav de fleste er fattige (Kiyaga & Moores, 2003).

2.5 Zambisk grunnskole

I den zambiske grunnskolen er det ni klassetrinn, der elevene er mellom 7 til 15 år (The Government of Zambia, 2011). I følge CSO (2015) er ca. 50 % av den zambiske befolkningen under 15 år, noe som tilsier at en stor andel av befolkningen er i grunnskolealder, og i følge statistikken til MoF (2010) har 8,8 av den hørselshemmede befolkningen i Zambia aldri gått på skole, 65,5 prosent har gjennomført grunnskolen og 24,1 prosent har utført videregående skole.

Videre hevder The Government of Zambia (2011) at alle zambiske borgere har rett til gratis grunnskoleutdanning. Dette gjelder også barn med spesielle utdanningsbehov, og det er viktig at disse barna også får en rettferdig sjanse til utdanning. Spesielle utdanningsbehov kan innebære at eleven har en form for fysiske begrensninger, for eksempel hørselshemming. Utdanningsinstitusjonen skal derfor bruke tegnspråk som undervisningsspråk til enhver elev som har tegnspråk som morsmål eller som har behov for tegnspråk i skolesammenheng. Elever som går i spesialklasser skal få tilbudet til å bli inkludert med elever som går i de vanlige klassene. Elever med spesielle behov skal også få opplæring i teoretiske og sosiale ferdigheter etter deres behov. I følge WHO (2017) har flertallet av barn med hørselshemmingen ikke mulighet til å gå på skole i de landene som fortsatt er under utvikling (WHO, 2017). Grunnen til at mange hørselshemmede barn ikke har tilgang til utdanning i fattige landdistrikter er i følge Kiyaga og Moores (2003) på grunn av begrensede eller ikke-eksisterende tjenester for hørselshemmede. I følge Dawson, Hollins, Mukongolwa og Witchalls (2003) kan det også skyldes at familier skammer seg over sitt funksjonshemmede barn og derfor skjuler barnet i sine hjem.

2.6 De undertryktes pedagogikk

Paulo Freire ble født i 1921, i et av de fattigste og mest underutviklede områdene i Brasil. Hans oppvekst i fattigdom og sult førte til hans oppdagelse av det han beskriver som den ”tause kultur”. Den tause kultur rammet de fattige, en undertrykkende situasjon som førte til uvitenhet og apati. Forskning og filosofi var noe han gradvis ble engasjert i, og som bidro til grunnleggelsen av en ny pedagogisk praksis, altså de undertryktes pedagogikk. Freire mente at en ny kontaktform mellom lærer og elev ville bidra til at begge parter ble bevisste på den tause kulturen. Kontaktformen innebar at det ble skapt en dialog mellom lærer og elev som blant

annet skulle inneholde tillit og forventninger, som tilsammen skulle føre til frigjøring av krefter og kreativitet mellom lærer og elev (Freire, 2011, s. 9 - 11).

Freire skriver videre om bankingmetoden som kan forstås slik at læreren har all kunnskapen og eleven er den kunnskapsløse som tålmodig skal motta, lære utenat og gjenta. Bankingmetoden kan ses på som et undertrykkende verktøy, der læreren forklarer hvordan verden er og hvordan den skal forstås. Det gis lite rom for diskusjon eller egne oppfatninger, og elevens mulighet til å utvikle ferdigheter som å tenke selv eller tenke kritisk over tilværelsen er liten (Freire, 2011, s. 54-57).

3.0 Metode

Metode er vårt redskap som hjelper oss til å samle inn data til det vi ønsker å undersøke (Dalland, 2012, s. 112). Det finnes to hovedretninger innenfor forskningsmetode: kvalitativ og kvantitativ metode. Kvalitativ metode er vanlig å bruke ved undersøkelser av temaer en ikke kjenner særlig godt, som en finner lite forskning på, og temaer en ønsker å få en større forståelse av. Data kan samles inn via intervju, observasjon, skrevne dokumenter slik som brev og dagbøker, og lyd- og bildemateriale. Ved kvantitativ metode ønsker en å kartlegge utbredelser, der en er opptatt av å telle opp fenomener. Dette gjøres ofte via spørreundersøkelser (Johannessen, Tuft & Christoffersen, 2011). I følge Dalland (2012) vil den kvalitative og kvantitative metoden på hver sin måte bidra ”til en bedre forståelse av det samfunnet vi lever i, og av hvordan enkeltmennesker, grupper og institusjoner handler og samhandler” (Dalland, 2012, s. 112).

I metodedelen tar jeg for meg metoden for datainnsamling, utvalg og presentasjon av informanter, kildekritikk og etiske hensyn.

3.1 Kvalitativt intervju

På bakgrunn av problemstillingen og hensikten med oppgaven har jeg valgt å bruke semistrukturert kvalitativt intervju. Jeg ønsker å få frem informantenes tanker, følelser, erfaringer og opplevelser, noe som ikke vil la seg gjøre like tydelig gjennom kvantitativ metode. Når en skal gjennomføre et kvalitativt intervju må en velge mellom tre ulike strukturer - ustrukturert, strukturert og semistrukturert intervju.

Semistrukturert intervju er den meste brukte formen for kvalitativt intervju og er en blanding av ustrukturert og strukturert intervju. Forskeren kan bevege seg frem og tilbake i rekkefølgen på spørsmål og tema underveis ved hjelp av en intervjuguid. Ved en slik forskningsmetode blir det ofte mer en dialog og personen som blir intervjuet får mer frihet til å uttrykke seg (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2011, s. 137-139).

I følge Johannessen, Tufte og Christoffersen (2011, s. 135-136) er intervju den måten som blir mest brukt ved innsamling av kvalitative data. Denne metoden er fleksibel og kan brukes i de fleste situasjoner, samt gir detaljerte og fyldige beskrivelser. Det kvalitative intervjuet baserer seg på registreringer av svar på forskerens spørsmål og strukturen i intervjuet er bygd opp slik at intervjueren stiller spørsmål og følger opp svaret fra informanten. I det kvalitative intervjuet blir det lagt vekt på informantens beskrivelser av deres virkelighet, og dette brukes for å kunne tolke de fenomenene en forsker på.

3.2 Utvalg og presentasjon av informanter

Informantene ble valgt ut i fra samtaler jeg hadde på praksisplassen. Samtlige informanter jobber på samme barneskole på den såkalte spesialavdelingen for hørselshemmede elever. Grunnlaget for at informantene består av ansatte fra samme barneskole er fordi det kun finnes én skole med spesialavdeling for hørselshemmede elever i distriktet jeg oppholdt meg i. Med tanke på størrelsen på oppgaven har jeg derfor valgt tre informanter. Informantene består av to kvinner og én mann. Jeg ønsket å intervju begge kjønn for å øke mulighetene for å få frem varierte synspunkter og meninger. Spesialavdelingen har fire faste ansatte, derav én mann og tre kvinner.

For å ivareta deres personvern bruker jeg fiktive navn, Mary, Lisa og John. De har alle tre grunnskolelærerutdanning og videreutdanning i spesialpedagogikk som inkluderer en innføring i hørselsnedsettelse og tegnspråk. Mary har i tillegg videreutdannelse i hørselshemming og tegnspråk. Mary er øverste leder for spesialavdelingen og har jobbet på avdelingen i seksten år. Lisa har jobbet på avdelingen i én måned og John har jobbet på avdelingen i fire måneder.

3.3 Kildekritikk

Kildekritikk betyr at en må se kritisk på kildematerialene en bruker i oppgaven og hvilke kriterier en har brukt ved utvalg av materiale. Hensikten med kildekritikk er at leseren via refleksjonene en har gjort seg, skal få et innblikk i hvilken relevans og gyldighet datamaterialet har (Dalland, 2012). ”Kildekritikk er de metodene som brukes for å fastslå om en kilde er sann. Det betyr å vurdere og karakterisere de kildene som benyttes” (Dalland, 2012, s. 67).

Det stilles krav til at validitet og reliabilitet skal være oppfylt, da metoden en bruker skal gi troverdig kunnskap. Validitet står for relevans og gyldighet, og reliabilitet betyr pålitelighet (Dalland, 2012). Innenfor validitet i kvalitative undersøkelser må forskeren representere virkeligheten og reflektere over formålet med studien på en riktig måte via funnene. Når det er snakk om reliabilitet må en se på hvilke data som brukes, hvordan de samles inn, og hvordan de bearbeides. Kravet til reliabilitet innenfor kvalitativ forskning er lite hensiktsmessig fordi det ofte er samtalen som styrer datainnsamlingen og observasjoner er kontekstavhengig og verdiladet (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2011, s. 70 - 229).

Jeg valgte å ha med én medstudent under intervjuene, en årsak til det var på grunn av at jeg utelot å bruke lydopptak. Jeg valgte å ikke bruke lydopptak da jeg var redd for at dette kunne være et element som ville forstyrre kommunikasjonen og svarene jeg fikk. Både medstudenten og jeg noterte under intervjuet, og i etterkant av intervjuet diskutert vi våre fortolkninger. I følge Johannessen, Tufte og Christoffersen (2011, s. 147) er det viktig at intervjueren oppnår en god tillit hos informanten, spesielt når det diskuteres sensitive temaer. Det kan det være en fordel å være to som intervjuer da forskeren har noen å diskutere fortolkningen med i ettertid, men det kan være hemmende hvis informanten føler seg i mindretall og opplever det som overveldende med to intervjuere.

Det må også tas i betraktning at det kan være andre feilkilder som kan ha påvirket oppgavens besvarelse. På bakgrunn av at informantene er zambiske og naturligvis har en annen kulturbakgrunn en meg selv kan kulturfiltre og kommunikasjon vært en årsak til eventuelle feilkilder. Vår oppvekst og erfaringer er med på å forme vår

personlighet, som til sammen utgjør vårt kulturfilter. Kulturfilteret er avgjørende for hvordan vi tolker vår omverden. Dette kan komme til uttrykk når mennesker med forskjellige kulturbakgrunn kommuniserer med hverandre. Dette kalles interkulturell kommunikasjon (Dahl, 2015, s. 84-90). Intervjuet gikk på engelsk og det er også mulighet for at min tolkning av deres besvarelse kan ha blitt feiltolket.

3.4 Ethiske hensyn

Etikk dreier seg først og fremst om forholdet mellom mennesker, det vil si spørsmål om hva vi kan gjøre og ikke gjøre mot hverandre. Det handler også om prinsipper, regler og retningslinjer for vurdering av om handlinger er riktige eller gale. Etisk hensyn innebærer derfor at en som forsker tenker over hvordan et tema kan belyses uten at det får etiske uforsvarlige konsekvenser for enkeltmennesker, grupper av mennesker eller hele samfunn (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2011, s. 89-91).

Før en starter et intervju skal en være kjent med de forskningsetiske retningslinjene. De tre retningslinjene inneholder informantens rett til selvbestemmelse og autonomi, forskerens plikt til å respektere informantens privatliv og forskerens ansvar for å unngå skade. Den aktuelle informanten skal på frivillig og skriftlig vis samtykke til å delta i intervjuet, og skal kunne trekke seg fra intervjuet når som helst i prosessen - både før, under og etter intervjuet uten å måtte gi ytterligere begrunnelse. Informanten skal være sikker på at han eller hun blir holdt anonym, og en skal derfor sikre at opplysninger som kan identifisere personen blir anonymisert. Informanten skal utsettes for minst mulig belastning, og en skal derfor vurdere nøye hvilke spørsmål en skal stille når det er snakk om sårbare og følsomme temaer (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2011, s. 91-92).

4.0 Presentasjon av empiri

Empiri betyr *forsøk* eller *prøve*, og er et utsagn om virkeligheten som har sitt grunnlag i erfaring. Dataene blir registrert for eksempel via intervju eller videoopptak, og er utgangspunktet for undersøkelsen som utgjør bindeleddet mellom virkeligheten og analysen av empirien (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2011, s. 36).

I denne delen av oppgaven presenteres empirien som er innhentet via tre lærere som

er ansatt ved en spesialavdeling for hørselshemmede elever, for å kunne belyse problemstillingen.

4.1 Informantenes kunnskap om hørselshemming og generelt om funksjonshemming

Som barn lærte Lisa at mennesker med funksjonsnedsettelse var smittsomme, og hvis hun kom for nær disse mennesker ville deres funksjonshemming overføres til henne. Både Lisa og Mary opplevde å kjenne på redselen for å møte på mennesker med funksjonshemminger som barn. Både John og Mary ble i barndommen fortalt at foreldre som hadde fått et barn med en funksjonsnedsettelse hadde fått en straff fra Gud. Derimot viste Marys far en forståelse ovenfor disse menneskene, og han lærte Mary at funksjonshemmede ikke var farlige. Hun forteller videre at hennes far inviterte funksjonshemmede på besøk, og at han forklarte deres naboer at de ikke var farlige.

Alle tre informantene bekrefter at deres tanker og kunnskap om mennesker med funksjonshemminger har endret seg gradvis med årene. Spesielt videreutdanningen i spesialpedagogikk bidro til deres forståelse av at funksjonshemmingen oppstår av medisinske eller biologiske grunner. De er enige om at barn med funksjonsnedsettelse er som andre barn, med unntak av ulike forutsetninger og begrensninger.

Som barn ble John fortalt at funksjonshemmede barn ble gjemt i skogene, og dette gav han inspirasjon til å arbeide for at disse menneskene skulle bli hjulpet tilbake i samfunnet.

Lisa sier:

”Min lidenskap er å hjelpe mennesker med spesielle behov tilbake til samfunnet. Jeg ønsker å gi dem følelsen av at de også er mennesker.”

Mary hadde allerede jobbet som lærer i 13 år før hun tok videreutdanning i spesialpedagogikk, og året etter videreutdannelsen ble hun overflyttet til en annen barneskole. Mary forteller at hun lot seg fascinere av ”de tause barna” fra første dag hun startet i den nye jobben. Hun startet som lærer i en klasse med hørende elever, og

så fort hun hadde muligheten gjemte hun seg i spesialklassen og lot seg inspirere av de ansatte og elevene som brukte tegnspråk. Hun ville lære seg tegnspråk slik at hun kunne kommunisere med de hørselshemmede elevene og finne ut av hva de ønsket å formidle.

4.2 Reaksjoner fra samfunnet, venner og familie

Informantene forteller at de får ulike reaksjoner fra mennesker i samfunnet når de snakker om deres yrke. John kommenterer at han ofte møter på mennesker som ikke forstår viktigheten han gjør i arbeidet med de hørselshemmede elevene.

Mary sier at det var en vanskelig tid da hun startet å jobbe på spesialavdelingen. Hun opplevde at både lærere, venner og familie mente at hørselshemmede barna kun hadde behov for å leke, og at det ikke var noe hun kunne hjelpe barna med. Lisa forteller at hun både tidligere og i dag får spørsmål fra både venner og lærere om hvordan hun orker å jobbe med de unormale og hørselshemmede barna. Informantene forteller at det hjelper å forklare viktigheten med arbeidet de gjør og forteller at disse barna også kan lære. Mary påpeker at det er viktig å vise de andre ansatte på skolen hvordan de hørselshemmede elevene lærer, og vise dem at også deres skolerresultater bedres.

Informantene forteller at de også fikk ulike reaksjoner av familiemedlemmer når de fortalte at de ønsket å jobbe med hørselshemmede elever. Både John og Lisa forteller at de fikk støtte av sine ektefeller. John forteller videre at hans kone motiverte han til å arbeide med de hørselshemmede elevene. Mary forteller at ektefellen ikke forsto hva hun ønsket å oppnå med et slikt arbeid. Hennes far mente at det er en ”job by God”, og ikke en jobb en velger for å tjene penger. Mary forklarer at en ”job by God” er en jobb en må brenne for hvis en skal holde ut i flere år. Moren til Mary responderte derimot med ”jeg håper du ikke blir gal”, og var redd for at Mary til slutt ville stoppe å snakke.

4.3 Informantenes oppfatting om hørselshemmedes utbytte av grunnskolen

Med tanke på at Mary er lederen for spesialavdelingen var det kun hun som kunne svare på spørsmål som gjaldt opptak av elever i spesialklassen. Mary forteller at det er henne selv som har ansvaret for opptaket av elevene i spesialklassen. Foreldrene til barn med hørselsnedsettelse kommer direkte til henne, og deretter sender Mary dem videre til en gratis konsultasjon hos en ørelege for å få bekreftet at deres barn har en

hørselshemming. Når barnet har fått godkjente papirer på en eventuell hørselshemming får barnet starte på spesialavdelingen. Hun forteller imidlertid at det ikke skjer så ofte at det starter nye elever på spesialavdelingen, da hun selv tror at de aller fleste hørselshemmede barna blir holdt hjemme på grunn av for lang avstand til skolen, mangel på økonomi og stigma i samfunnet.

Når jeg spør om hvilke tiltak som blir satt i gang når nye elever starter på spesialavdelingen opplever jeg at Mary blir noe nølene. Etter en kort tenkepause forteller hun at hun setter seg ned sammen med foreldrene og barnet i klasserommet og tester ut om barnet har noen form for hørselsrest. Dette gjøres ved at læreren roper navnet til eleven høyt, for å se om eleven reagerer på lyden. Videre orienterer hun barnet på skolen og viser hvor lekeplassen og toalettet er. Utover dette får jeg inntrykk av at eleven plasseres på det klassetrinnet som passer elevens tegnspråknivå. Videre spør jeg hvilke kunnskaper elevene har i tegnspråk når de starter på skolen. Mary forteller at de aller fleste nye elever har sitt egen tegnspråk som de har utviklet innad i familien. Hun forteller videre at de aller fleste ikke kan det zambiske tegnspråk, da dette er noe de hørselshemmede elevene lærer på skolen. Videre spør jeg informantene om hvordan de starter opplæringen av tegnspråk til elevene. John forteller at elevene lærer tegnspråk raske bare ved å observere. Mary forteller at elevene skal lære seg alfabetet og grunnleggende tegn først, og at de deretter gradvis vil øke tegnspråknivået.

Lisa forteller at de hørselshemmede blir inkludert i sportsaktiviteter på de premisser at elevene kan håndtere leken på egenhånd. Hun legger til at de hørselshemmede elevene er spesielt populære i aktiviteter som krever at en er raske, da mange av de hørselshemmede elevene er gode på å løpe. Mary forteller at det tok flere år før de hørselshemmede ble inkludert i sport og andre aktiviteter med resten av skolen. Hun forteller videre at hun brukte to år på å undervise lærere og elever i tegnspråk i håp om at dette kunne bidra til at de hørselshemmede ble aksepterte av lærere og elever. John legger vekt på at de hørselshemmede elevene sjeldent blir inkludert i den teoretiske delen av undervisningen. Han forteller at det fortsatt er mange lærere som ikke ønsker å inkludere de hørselshemmede med de hørende elevene da lærerne er usikre på hvordan de skal forholde seg til disse elevene.

Alle informantene forklarer hvordan elevene blir fordelt i klasserommet og hvordan de praktiserer individuell tilrettelegging. Det går omlag 30 elever på spesialavdelingen der elevene er fordelt mellom 1. til 9 trinn. Elevene deler to klasserom som er inndelt i fire undervisningssoner. Sonene består av ulike læringsnivå, og uavhengig av elevens alder blir eleven plassert i den sonen som best passer elevens kunnskapsnivå og tegnspråknivå. Mary forteller videre at selv innenfor de ulike sonene er det ulike nivåer på elevene, og læreren må derfor undervise elevene i generelle temaer slik at alle elevene kan lære noe. Mary legger til at dette er et resultat av underbemanning i skolen. Lisa forteller at lærerne ofte tar frem en og en elev til tavlen, slik at de kan løse oppgaven på deres nivå ved hjelp av en lærer. John forteller at elevene også lærer ved å hjelpe hverandre. Om en elev ikke forstår oppgaven, kan sidemannen hjelpe.

Videre kommer vi inn på et tema som omhandler elevens behov, ansattes kunnskaper og skolens ressurser. Alle informantene er enige i at avdelingen er underbemannet, men likevel mener både John og Lisa at de møter elevenes behov. Derimot mener Mary at lærerne på avdelingen ikke klarer å møte elevenes behov, på det grunnlaget at lærerne i spesialavdelingen ikke kan nok tegnspråk. Mary forteller at hun skulle ønske at lærerne kom til henne når de var usikre på tegn, i stedet for å undervise elevene feil. Hun er selv klar over at en får lite undervisning i hørselshemming og tegnspråk på videreutdanningen i spesialpedagogikk. Dette var blant annet grunnen til at hun tok videre utdanning i hørselshemming og tegnspråk. Videre forteller hun at det er mangel på ulike redskaper, slik som en instrumenter for snakketerapi og lydprogram som tester hørselsnivået.

Jeg spør videre om de hørselshemmede elevene får det samme utbytte av undervisningen som andre elevene ved skolen. John virker sikker i sin besvarelse og forteller at de hørselshemmede elevene får det samme utbytte av undervisningen som de hørende elevene. Han legger til at de hørselshemmede elevene har lavere kriterier på skoleprøvene enn de hørende elevene. Mary opplever at de hørselshemmede elevene ikke får det samme utbytte av undervisningen og utdanningen som de hørende. Hun mener at administrasjonen og andre lærere ved skolen fortsatt stigmatiserer de hørselshemmede elevene og nedprioriterer dem. Hun forteller at lærerne ved spesialavdelingen ofte blir hentet ut av avdelingen for å undervise i

klassene til de hørende elevene. Hun mener at de disse elevene blir prioritert fremfor de hørselshemmede.

Vi kommer inn på tema som omhandler disiplinering av elevene og bruk av fysisk avstraffelse. Informantene er enige i at det er forbudt med fysisk avstraffelse i skolene, og de forteller at de ikke vet om andre lærere som bruker det. Derimot synes de det er nødvendig å true med fysisk avstraffelse. Mary forteller at hun kan true med fysisk avstraffelse hvis eleven har gjort noe urett, eller hvis eleven kommer på skolen med skitne klær etter helgen. Mary demonstrerer hva hun pleier å formidle til elevene om de ikke gjør som hun gir beskjed om:

“Hvis du ikke gjør som jeg sier, slår jeg deg.”

5.0 Drøfting

I denne delen belyser jeg problemstillingen ut ifra teori og det datamateriale jeg fikk gjennom informantene. Problemstillingen er:

Hvordan uttrykker et utvalg av lærere i Zambisk barneskole å jobbe med elever med hørselshemminger?

5.1 Kunnskap om hørselshemming og tegnspråk

Alle tre informantene er enige om at deres utdanningsbakgrunn har vært en faktor som har bidratt til kunnskap og forståelse av hørselshemming. Mary og John forteller at de som barn ble opplært til at mennesker med funksjonshemming og deres familie hadde fått en straff fra Gud. Denne empirien kan ses i sammenheng med det Mung'omba (2008) skriver om troen på Gud og stigma rundt funksjonshemmede. Troen på at familier med et funksjonshemmet barn har fått en straff av Gud eksisterer enda, men i et mye mindre omfang en tidligere. Det har vist seg at barn som har direkte kontakt med funksjonshemmede har et mer positivt syn på funksjonshemmede enn de som ikke hadde direkte kontakt. Stigmatisering av funksjonshemmede viser seg å fortsatt være et problem i barneskoler, som skyldes lite kunnskap om funksjonshemming i samfunnet. Mary påpeker at det fortsatt eksisterer stigmatisering av de hørselshemmede elevene på skolen, i den form av at administrasjonen prioriterer de hørende barna fremfor de hørselshemmede elevene. Hun nevner blant

annet at lærere ved spesialavdelingen ofte blir hentet ut av klassen for å undervise i andre klasser på grunn av mangel på lærere. Lisa opplever også at stigmatiseringen fortsatt eksisterer ved skolen, ved at ansatte ved skolen har lite kunnskap om hørselshemminger og at lærerne ikke forstå hvorfor hun jobber med barn som ikke kan kommunisere på ordentlig måte. Denne empirien er interessant sett i sammenheng med Freires teori om de undertryktes pedagogikk. Ut i fra Freire (2011) sin pedagogikk, vil det i dette tilfelle være de hørselshemmede som er de undertrykte og samfunnet undertrykkerne. Slik Mary fremholder er det mangel på kunnskap i samfunnet og blant lærerne på skolen som gjør at det enda eksisterer stigma og undertrykkelse av de hørselshemmede elevene. I følge Freire (2011) ser ikke de undertrykte selv at de er undertrykte, men det er likevel deres oppgave å frigjøre seg fra undertrykkelsen. Mary forteller:

”Det var mye slåssing og uroligheter mellom de døve og de normale barna for noen år tilbake. Jeg brukte to år på å gå igjennom alle klassene på skolen for å undervise både lærere og elever i grunnleggende tegnspråk. Jeg forklarte dem også hva det innebærer å være døv, og i dag aksepterer de normale barna de døve elevene”.

Det kan tolkes som at de hørselshemmede elevene vil kunne ha vanskeligheter med å frigjøre seg fra undertrykkelsen da de ikke kan kommunisere verbalt med de hørende. Ved at Mary jobbet for å fjerne stigmatiseringen ved å spre kunnskap om hørselshemminger og undervisning i tegnspråk til både lærere og elever på skolen, vil gi de hørselshemmede en mulighet til å kunne uttrykke deres meninger og tanker og bryte seg ut av den undertryktes verden. I følge Dahl (2015) kan språk oppleves som er barriere i de situasjoner man ikke forstår hverandre, men å lære seg et nytt språk kan også åpne for nye måter å tenke på og måter å forstå på. Mennesker trenger ikke å være like for å kunne forstå hverandre, men forståelse skapes via sosialisering, dialog og samhandling mellom mennesker (Dahl, 2015, s. 24-141).

John forteller at de hørselshemmede elevene svært sjeldent blir inkludert i klassen til de hørende elevene da deres lærere mener at de ikke kan tilfredsstille de hørselshemmedes læringsbehov. Slik som Inglehart og Baker (2000) skriver, er det lite aksept for det som er annerledes i et tradisjonelt samfunn. Dette kan en se i sammenheng med det Skytte (2010, s. 75-76) skriver om barnets samarbeidsevne i det kollektivistiske livssynet. Barnets samarbeidsevne blir spesielt utprøvd i forhold

til de autoritære voksne og hvis barnet ikke er lydige og tilpasningsdyktige kan barnet bli sett på som inkompetent. Lisa forteller at de hørselshemmede elevene blir inkludert i sportslige aktiviteter der de kan håndtere seg selv. Hun føyer til at mange av de hørselshemmede elevene er svært raske og de blir derfor ofte tatt med i leker som inneholder løping. I følge Miles, Wapling og Beart (2011) og Miles (2009) viser det seg at lærere som ikke har kunnskap i tegnspråk og hørselshemming er negative til å blande hørselshemmede elever med hørende elever, da lærerne mente at de hørselshemmede elevene ikke var deres ansvar og de ikke kunne tilfredsstille deres behov.

I følge forskningen til Nkolola-Wakumelo og Manyando (2013. s. 71) kommer det frem at flere hørselshemmede elever begynner på grunnskolen før de har oppnådd en språklig og kommunikativ kompetanse i deres morsmål - det zambiske tegnspråk. Dette skyldes at de fleste hørselshemmede barna vokser opp med hørende foreldre, og er derfor ikke kjent med tegnspråk. Slik Mary forteller har de fleste elever i spesialklassen utviklet sitt eget tegnspråk, og som ny elev ved spesialavdelingen har de lite eller ingen kunnskap i det zambiske tegnspråket. Imidlertid forteller John at elevene lærer tegnspråk raskt ved å observere de andre elevene og ansatte. Mary forteller at elevene skal få muligheten til å lære alfabetet først, samt de grunnleggende tegnene. Hun forteller at elevene vil gradvis lære mer og mer, og til slutt komme på nivået til de andre elevene. Samtidig sier hun at det er lite kunnskap innen tegnspråk blant lærerne ved spesialavdelingen, som kan hindre elevene i å lære tegnspråk på en grundig og riktig måte. I følge Nkolola-Wakumelo og Manyando (2013. s. 80-85) blir kommunikasjonen mellom elev og lærer ofte misforstått, og flere elever opplever å ikke forstå tegnene som lærerne bruker. Dette henger sammen med lav kompetanse i tegnspråk blant lærere og fører til at flere lærere finner på egne tegn. Dette kan oppleves som en midlertidig god løsning for både elever og lærere, men når elevene skal kommunisere med andre hørselshemmede utenfor skolen kan dette bli en stor hindring i kommunikasjonen. Derfor skal undervisningen i tegnspråk følge retningslinjene for det zambiske tegnspråk slik at de hørselshemmede får undervisning i det samme tegnspråket. Grunnen til den lave kompetansen i tegnspråk blant lærere skyldes få og mindre gode utdanningstilbud innen tegnspråk i Zambia.

5.2 Å møte elevens behov

Å møte elevens behov er et tema som informantene hadde ulike oppfatninger av. En årsak til det kan være at de legger ulike betydninger i ordet ”behov”, men det kan også muligens ha noe med at informantene har vært ansatt på avdelingen i ulike tidslengder og har derfor forskjellig oppfatning av hvilke behov elevene har. I følge Owren (2011, s. 40) skal behovene til den funksjonsnedsatte ikke bare avhenge av dens individuelle ferdigheter, men situasjonen individet befinner seg i. En kan legge til rette både ved å endre forholdet i situasjonen, og ved å utvikle individets forutsetninger. Lisa og John mener imidlertid at lærerne ved spesialavdelingen møter elevenes behov ved at de tilrettelegger skoleprøvene for elevene ved å senke kravene, men de er begge enige i at spesialavdelingen er underbemannet. Derimot mener Mary at lærerne ikke møter elevenes behov på bakgrunn av at avdelingen er underbemannet, lærerne har lite kompetanse i tegnspråk og mangel på utstyr. Det at spesialavdelingen er underbemannet går igjen i svarene til informantene. I følge Nkolola-Wakumelo og Manyando (2013, s. 74 -83) er det generelt for få kvalifiserte tegnspråklærere som underviser i tegnspråk i skolene, i forhold til behovet. Det kommer frem at en av grunnene er fordi flere av de kvalifiserte tegnspråklærerne som selv er hørselshemmet ikke blir ansatt av regjeringen. Mary forteller at underbemanningen resulterer i at elevene vil ha ulike kompetansenivåer i tegnspråk og fagkunnskap innenfor hver undervisningsgruppe, da klassen kun er delt inn i fire undervisningsgrupper. Det er derfor nødvendig at lærerne underviser i mer generelle temaer slik at alle elevene kan lære noe. Lisa forteller at lærerne tar elevene en og en opp til tavlen slik at de kan hjelpe eleven på deres nivå. John forteller at elevene lærer mye av å hjelpe hverandre, han pleier å la elever som har forstått oppgaven hjelpe de som ikke forstår.

Informantene forteller også om et annet viktig aspekt ved undervisningen.

Disiplinering er viktig for at elevene skal forstå forskjell på hva som er rett og galt.

Sammenhengen mellom avstraffelse og det kollektivistiske livssyn kommer tydelig frem i følge Skytte (2010, s. 81), da dårlig oppførsel kan føre skam over hele gruppen eller storfamilien. Derfor er disiplineringen et viktig aspekt ved oppdragelsen i det kollektivistiske livssyn, og fysisk avstraffelse er et forsøk på en effektiv læringskurve. Informantene forteller at de ikke har observert at lærere bruker fysisk avstraffelse mot

elever, men de innrømmer at det er vanlig å true med å slå. Mary forteller og demonstrerer hva hun pleier å formidle til elevene når de gjør noe som ikke er greit.

“Hvis du ikke gjør som jeg sier, slår jeg deg.”

Hun eksemplifiserer med at hun kan true elevene hvis de ikke gjør som de får beskjed om, eller hvis de kommer på skolen etter helgen med skitne klær. Slik Freire (2011) beskriver bankingmetoden kan dette ses i sammenheng med den oppfatningen informantene har om disiplinering. I bankingmetoden handler det om hvordan budskapet legges frem. ”Fire ganger fire er seksten. Hovedstaden i Pará er Belém”. Eleven skriver ned, lærer utenat og gjentar disse setningene uten å oppfatte hva fire ganger fire virkelig betyr...” (Freire, 2011, s. 54). Bankingmetoden viser at læreren ikke gir rom for å forklare eleven, men gjentar det samme flere ganger helt til eleven kan det utenat. Det samme kan en se ved at elevene får den samme beskjeden hver gang de gjør noe urett, uten at de får en forklaring og en forståelse hva som var gal oppførsel.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg hentet inn empiri fra tre lærere ved en utvalgt zambisk barneskole, hvor jeg har sett på hvilke erfaringer informantene har fra å arbeide med hørselshemmede elever ved en spesialavdeling. Jeg sammenlignet deres svar opp mot relevant teori, og det kommer tydelig frem at det er ressursmangler ved spesialavdeling. Avdelingen er underbemannet, de mangler nødvendige instrumenter for å måle hørsel og det er lite kunnskap i tegnspråk og hørselshemming. Ut i fra de ressurser de har legger de til rette for elevene så godt det lar seg gjøre. Det har vist seg at ved å spre kunnskap om hørselshemming på skolen har bidratt til en større forståelse, med de har fortsatt en lang vei å gå før stigmatiseringen forsvinner helt. Det kan forstås på den måten at den faglige undervisningen er like viktig som å oppdra barna. Kanskje fokuset er rettet ekstra mye mot oppdragelse da det er viktig at de fremstår som lydige barn til tross for deres hørselshemming.

Litteraturliste

- Central Statistical Office (CSO). (2015). *Zambia Demographic and Health Survey*. (ZDHS rapport 2013-14). Hentet 06.05.17 fra:
<https://www.dhsprogram.com/pubs/pdf/FR304/FR304.pdf>
- Dahl, Ø. (2015). *Møte mellom mennesker: Innføring i interkulturell kommunikasjon* (2. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dawson, E., Hollins, S., Mukongolwa, M., & Witchalls, A. (2003). Including disabled children in Africa. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(3), 153-154.
- Freire, P. (2011). *De undertryktes pedagogikk* (2. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hassel, B. (2014). "Sanser". I G. Nicolaysen & P. Holck (Red.), *Kroppens funksjon og oppbygning* (s. 99 - 117). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Inglehart, R., & Baker, W. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. ed.). Oslo: Abstrakt.
- Kiyaga, N. B., & Moores, D. F. (2003). Deafness in Sub-Saharan Africa. *American Annals of the Deaf*, 148(1), 18-24.
- Miles, S. (2009). Engaging with Teachers' Knowledge: Promoting Inclusion in Zambian Schools. *Disability & Society*, 24(5), 611-624.

- Miles, S., Wapling, L., & Beart, J. (2011). Including Deaf Children in Primary Schools in Bushenyi, Uganda: A community-based initiative. *Third World Quarterly*, 32(8), 1515-1525.
- Ministry of Finance (MoF). (2010). *National census on population and housing*. Lusaka: National Statistics Office.
- Mung'omba, J. (2008). Comparative Policy Brief: Status of Intellectual Disabilities in the Republic of Zambia. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 5 (2), 142-144.
- Nkolola-Wakumelo, M., & Manyando, M. (2013). A situational analysis of the use of sign language in the education of the Deaf in Zambia: A case of Magwero and St Joseph's schools for the Deaf. *Language Matters*, 44(3), 69-88.
- Owren, T. (2011). "Funksjonsnedsettelse og funksjonshemming" I T. Owren & S. Linde (Red) *Vernepleiefaglig teori og praksis: Sosialfaglige perspektiver* (s. 28 - 42). Oslo: Universitetsforlaget.
- Schiefloe, P. M. (2011). *Mennesker og samfunn – innføring i sosiologisk forståelse* (2. utg. ed.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Simons, G. F., & Fenning, C. D. (2017). *Zambian Sign Language*. Hentet 07.05.17 fra: <https://www.ethnologue.com/language/zsl>
- Skytte, M. (2010). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid* (2. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Taylor, S. D. (2006). *Culture and customs of Zambia*. Westport: Greenwood Press.
- The Government of Zambia. (2011). The education act. Hentet 06.05.17 fra: <http://www.parliament.gov.zm/sites/default/files/documents/acts/Education%20Act%202011.pdf>

Tøssebro, J. (2013). *Hva er funksjonshemming* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforlaget

WHO. (2017). Deafness and hearing loss. *Utdanningsdirektoratet*. Hentet 31.03.17

fra: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/>

Worldometers. (2017). Zambia population. Foreløpige tall. Hentet 06.05.17 fra:

<http://www.worldometers.info/world-population/zambia-population/>

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen på Vestlandet sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen på Vestlandet tillatelse til å publisere oppgaven (Skriv inn tittel) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

Martine Stenrød Svendsen/
403

kandidatnummer og navn

JA NEI

kandidatnummer og navn

JA NEI

kandidatnummer og navn

JA NEI